

ГРАМАТИКА КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

УДК 811.161.2'366

ЗАСАДИ КАТЕГОРІОЛОГІЇ В ПРАЦЯХ І. КОВАЛИКА

Володимир Барчук

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра української мови, вул. Шевченка, 57,
76018 Івано-Франківськ, Україна. тел.: (0342) 596008*

Проаналізовано спектр теоретичних концепцій та ідей побудови структурної моделі граматики як категорійної системи. Така модель лежить в основі формування нової лінгвістичної науки – категоріології. Охарактеризовано внесок вченого в теорію та методологію української граматики.
Ключові слова: категоріологія, граматична категорія, граматичне значення, граматична форма.

І. Ковалик належить до тих мовознавців, які талановито поєднували теоретичний та описовий (практичний) аспекти дослідження. У формуванні теоретичної основи сучасної української лінгвістики вчений посідає чільне місце, його ідеї живлять наукові пошуки в царині новітніх лінгвістичних парадигм, зокрема в напрямках створення цілісної моделі відображення мови як „форми лінгвальної свідомості”. У теоретичних студіях з української граматики в центрі уваги І. Ковалика ключові, засадничі наукові величини, зокрема поняття категорії.

Часто теоретична лінгвістика хвибує аморфністю чи розмитістю ключових понять, що зумовлює контрверсійне трактування тотожних чи типологічне поєднання різнотипних лінгвістичних одиниць. Одна із причин такого становища – відсутність чи поверховість їхнього наукового визначення. Студії І. Ковалика в царині української граматики засвідчують велику увагу до диференціації та визначення аналізованих понять, еволюцію поглядів вченого та глибину опрацювання проблеми. У праці „Про граматичні категорії в сфері мови і мовлення” вчений дає визначення категорії через поняття граматичної форми та граматичного значення: „Грамматична категорія – це таке загальне родове граматичне поняття, якому підпорядковані два і більше видових співвідносних взаємовиключаючих граматичних понять, що виражаються певною системою граматичних форм” [3, с.78]. Хоч термін „граматичне значення” у визначенні не вжито, у подальшому коментарі наведено приклад видових понять 1-ої, 2-ої, 3-ої особи щодо родового – граматичної категорії особи. До важливих диференційних складників визначення належать такі: ієрархічне розуміння (вертикальна структура будови) категорії, що виражене у зіставленні понять родові / родові; категорія є системою граматичних одиниць (форм), внутрішньо об’єднаних співвіднесеністю і протиставленням (взаємовиключенням), що виявляє її горизонтальну структуру; в основі категорії – єдність значення і форми, тобто

належність до категорії можна встановити тільки на основі спільного значення, що отримує реалізацію на нижчому типологічному рівні у вигляді диференційних формально-значеннєвих одиниць.

Еволюційний розвиток отримало трактування основних понять граматики – категорії, значення і форми – у вступі до академічного видання „Сучасної української літературної мови” за загальною редакцією І. Білодіда у книзі, присвяченій морфології. Промовистим є факт, що „Вступ”, у якому визначено найважливіші граматичні поняття та встановлено засади опису морфологічної системи української мови, редколегією було доручено написати саме І. Ковалику. У визначеннях дихотомічних понять форма / значення вчений уже робить акцент на значенні, оскільки форма – „це засоби вираження граматичних значень” [4, с. 85]. Натомість значення – „таке граматичне поняття, що виражає зміст взаємного протиставлення двох або кількох (морфологічних чи синтаксичних) одиниць” [там само, с. 84]. Очевидно, що в основу розуміння категорії І. Ковалик кладе значення, а формулювання, що зумовило використання принципу обґрунтування граматичного значення, трансформує із наведеного визначення граматичної категорії: „видові співвідносні взаємовиключаючі граматичні поняття” – це „взаємно протиставлені граматичні одиниці”, тобто граматичні значення.

На нашу думку, центральним у визначенні граматичного значення є слово „зміст”. Сучасна граMATика під змістом розуміє семантику комунікативної одиниці, яка виражена на основі множини граматичних значень її конститутивними елементами та має рівневу належність у структурі семантики синтаксичних одиниць з погляду їхнього аналізу: формального та структурно-семантичного (значення), комунікативного (зміст), прагматичного (смісл). У І. Ковалика цей термін має інше значення. Під змістом у визначенні розуміємо семантичне ядро, що є спільним для всіх одиниць множини і водночас основою для творення парадигматичного ряду конкретних граматичних виявів – значень у межах певної граматичної категорії. Зміст указанного протиставлення виявлений через як мінімум бінарну опозицію грамам (наприклад, однина / множина) та є узагальненим семантичним маркером одиниць у цьому випадку зі значенням числа. Наприклад, трикомпонентна граматична парадигма морфологічної категорії числа імен, зафіксована у діалектах та спорадично в староукраїнській мові, трансформувалась у двокомпонентну в сучасній українській літературній мові із занепадом двоїни. За умов занепаду одного із сучасних числових значень іменника його категорія числа як граMATикалізоване поняття перестане існувати, а числове значення перейде в непарадигматичну описово-аналітичну площину репрезентації, буде втрачено граматичний „зміст взаємного протиставлення”. Кількісна ознака іменника буде представлена контекстно зумовленим числовим значенням як набір низки семантичних варіантів. Наприклад, у формі *дві дівчини* виражено і множину, і парність (двоїну), але статус граматичного значення має тільки множина. Таке зауваження зумовлене необхідністю актуалізувати диференційну властивість граматичного значення, на яку вказано у його визначенні. Ідея отримала розвиток у трактуванні граматичної категорії.

„ГраMATична категорія – це загальне граматичне поняття, яке ґрунтується на встановленні корелятивної взаємозалежності між двома або кількома граматичними значеннями, що виражаються певною системою співвідносних граматичних форм” [там само, 89]. У визначенні категорії поняття „зміст взаємного протиставлення” трансформоване у поняття „корелятивна взаємозалежність”. Якщо протиставлення є механізмом диференціації граматичного значення, то корелятивна взаємозалежність є соціативним (ототожнювальним) чинником формування категорійної множини. Така здатність граматичної категорії складає її ключову системотворчу роль та перетворює на

визначальний інструмент пізнання граматичного ладу мови. Корелятивна взаємозалежність максимально узагальнює граматичне значення та постає як інваріантне семантичне ядро категорії. Отже, „основу граматичної категорії складає семантичний інваріант – найузагальненіше граматичне значення, яке об'єднує усі одиниці в межах категорії горизонтально й вертикально та є чинником семантичної і функціональної ідентифікації та диференціації” [2, с. 26].

Подекуди у домінантних теоретичних концепціях вказану визначальну властивість категорії ігнорують. Це зумовлює аморфність визначення та опису граматичних одиниць, а в систему категорій вносять різнобій та термінологічну невизначеність. Наприклад, донедавна занадто розмитими у традиційних описах поставали категорії темпоральності, аспектуальності, таксису. Зокрема, в основу аспектуальності класи категорію виду, хоч при цьому видового інваріантного значення, яке б виражало корелятивну взаємозалежність усіх одиниць категорійної множини, не встановлювали. Окрім того не враховували специфіки „взаємного протиставлення” видових граем, яка полягає в несиметричності опозиції. Маркованим є тільки значення доконаного виду, грамеми недоконаного виду ідентифікуємо за ознакою відсутності значення доконаності, тобто опозиція має такий вигляд: грамеми доконаного виду / усі інші грамеми (+/-). Тож результативне значення граем доконаного виду та значення граем недоконаного виду, що не маркують результативності дії, не експлікують та не можуть імплікувати ні темпоральної, ні акціональної семантики, в основі яких інше інваріантне значення (див.: [1]).

Для уникнення методологічних хиб у дослідженні граматичної системи, формування структури морфологічних та синтаксичних категорій необхідно враховувати визначальні ознаки поняття „граматична категорія”. Його когнітивна, системотворча і функціональна здатність ґрунтується на корелятивній взаємозалежності одиниць категорійної множини (у функціональній граматиці елементів функціонально-семантичного поля). Отже, інваріантне семантичне, структурне і функціональне ядро граматичної категорії, що виявляє ідентифікаційну здатність, є її *solus captus* [1, с. 6].

У працях І. Ковалика всебічно опрацьовано не лише поняттєві аспекти категорії, а й визначено її роль у процесі пізнання, описано систему та структуру граматичних категорій. Зокрема зазначено, що категорії „є формами наукового лінгвістичного пізнання” [4, с. 90], а „вивчення граматичних категорій – спосіб свідомого засвоєння конкретних мовних граматичних фактів” [там само]. На нашу думку, вагомим у тезі є уточнення про свідоме засвоєння мовних граматичних фактів. Йдеться про логічно обґрунтоване, несуперечливе, об'єднане спільними засадами і принципами наукове пізнання. За таких умов категорія постає як визначальне поняття інтерпретації та опису граматичного ладу мови. З огляду на її роль можна висувати, що у такій сфері пізнання, як мовознавство, де об'єктом є ієрархічна система одиниць (мова) із необмеженою варіантністю лінійних (горизонтальних) репрезентацій (мовлення), пізнання поза категоризацією неможливе. Весь описовий досвід дослідження мови на певному етапі пізнання неминує приводить до межі, за якою настає ентропія нагромадженого матеріалу. Категорія як інструмент пізнання і систематизації мовних явищ і одиниць дає змогу зберегти і впорядкувати матеріал, зберігши його пошукову вартість. Тобто на певному етапі розвитку лінгвістики постає необхідність звернення до категоріології для систематизації усієї мовної системи чи її фрагмента. Граматика як системотворча галузь мовознавства першою відгукується на цей запит еволюції мовознавства.

Категорія виявляє найвищий рівень узагальнення. Її складність залежить від функціонально-семантичної природи і відповідно будови у кожному конкретному вияві. У сучасній лінгвістиці у стосунку до категорії для опису її граемної структури

використовують поняття функціонально-семантичного поля. Однак абстрагувавшись від функціонально-семантичного аспекту аналізу граматичних явищ, варто ввести більш загальне поняття категорійної множини, позначивши цим терміном усю сукупність і зокрема типологічну різноманітність конститутивних компонентів-грамем у межах певної категорії. Це звільнить від необхідності при загальній характеристиці категорії конкретизувати певний аспект її складників (наприклад, формальний, семантичний, структурний).

І. Ковалик вказує на дві формальні ознаки категорії: з одного боку, „граматична категорія не може містити в собі лише одне граматичне значення: сама природа граматичної категорії вимагає того, щоб вона базувалася принаймні на двох підпорядкованих їй граматичних значеннях” [4, с.90]; з іншого, – „В окремій граматичній формі виражається одне граматичне значення, підпорядковане одній граматичній категорії; наприклад, у словоформі *несуть* з граматичної категорії особи виражається граматичне значення 3-ї особи, з граматичної категорії числа – множина, з граматичної категорії часу – теперішній час і т. д.” [там само, 90-91].

Очевидно, що категорія може бути сформована тільки за умови входження до її множини мінімум двох різновидів граем чи граматичних форм (пам’ятаємо, що єдність граматичної форми і значення визначена в тезі О. Потебні „форма є значенням” [10, с. 63]). Це впливає з природи граматичного значення. Однак друге положення дійсне тільки для окремих категорій; це залежить від структури категорії та специфіки її інваріантного ядра (*solus captus*).

Компактні і структурно прості категорії сформовані на простих чи складних бінарних опозиціях граем за однією граматичною ознакою: число (однина / множина: +/+), рід (чоловічий / жіночий // середній: +/+/-), вид (доконаний / недоконаний: +/-), особа (1, 2, 3 особи однини і множини: +/+//+//+//+). Натомість складні категорії утворюють більш розгалужену структуру опозицій та значень. До таких належать, наприклад, категорія відмінка іменника, категорія інтервалу дієслова. Щодо них варто говорити про актуалізацію домінантного та експлікацію типового, а також імплікацію супровідного значень. Наприклад: *гойдати* (ітератив) // *погойдати-погойдувати* (мультиплікатив / дуратив); у граемі *погойдати-погойдувати хвилину* нейтралізовано дуратив, актуалізовано лімітність дії, експліковано мультиплікатив, імпліковано помірну інтенсивність дії; усі граеми на вищому типологічному рівні експлікують ітератив. Ці ж граеми можуть в інших формальних виявах дієслова (особове дієслово, дієприслівник) позначати час (*погойдує* – теперішній), таксис (*погойдуючи* –сутаксис), і водночас репрезентувати словоформи інтервалу, часу, таксису як елементи множини категорії темпоральності. Такі складні співвідношення зумовлені природою категорії темпоральності та її *solus captus* – значенням тривання, вираженим як якісно-кількісна зміна, що представлене граматично семантикою дієвості.

За умови актуалізації у граемі інтервалу семи кількості виражаємо квантитативне значення (наприклад, кратності), а якщо домінує сема якості, репрезентуємо фазове значення; водночас ці два семантичні компоненти взаємозумовлені, невіддільні та є іманентними складниками будь-якого дієслова. Якщо граему об’єктивуємо не з погляду внутрішнього характеру тривання, змінивши рівень формалізації із морфемного на словоформний, об’єктивуємо категорію часу. Із інтервалом її об’єднує дієвість, а різниця внутрішній чи зовнішній її аспект; у другому випадку з’являється семний компонент позиції відліку. Отже, складність категорійної будови залежить від її ієрархічної структури, яка є проекцією природи *solus captus*.

Ієрархічна (вертикальна) особливість категорії закладена у співвідношенні граматична категорія / граматичне значення, загальне / конкретне. „Граматичні категорії ґрунтуються не на самих відношеннях між двома формами, а одночасно вписуються у форми, якими виражаються граматичні значення, через які і в яких виражаються й самі граматичні категорії, як загальне в окремому” [5, с. 113]. Особливості категорій виражені як їхні категорійні рівні. Прості категорії однорівневі. Складні категорії розгалужені. Це зумовлює потребу введення надрядних і підрядних термінів. Темпоральність має статус надкатегорії, її складники інтервал, час, таксис – категорій, їхні вияви – фазовість, кратність, інтенсивність – підкатегорій, які граемно репрезентовані у значеннях, наприклад, ітеративності, семельфактивності (разовості), мультиплікативності, дистрибутивності. Водночас усі вони мають категорійну природу та є на визначеному рівні типовими граматичними категоріями.

Склад граматичних категорій змінюється. Як перелік, так й інтерпретація морфологічних категорій, наведених в академічному виданні морфології української мови 1969 р. (див.: [4, 91]) зазнали доповнення; але нові концепції та ідеї оперті на ґрунті теоретичних засад аналізованих праць. Важливо, що окрім визначення змісту та статусу граматичних понять категоріології, у працях І. Ковалика запропоновано типологічні ознаки категорій, а також методи їхнього вивчення. Якщо мислення людини в процесі пізнання навколишнього світу виявлене у формі системи категорій, то наукове пізнання безумовно має категорійну природу [5, 110]. З огляду на це необхідно розмежовувати лінгвальні та лінгвістичні категорії, що є проєкцією дихотомії мова / мовлення (див.: [6]). Лінгвальна категорія, за І. Коваликом, є проєкцією об’єктивної дійсності, пізнаваної через мову: „у лінгвальних категоріях мови відображені узагальнені й абстраговані сторони об’єктивної дійсності у вигляді логічних категорій” [7, 151]. Різниця між лінгвальними і лінгвістичними категоріями полягає в тому, що перші є засобами відображення світу мовою, а другі – засобами відображення самої мови, з огляду на це „лінгвальна дійсність первинна, а лінгвістична дійсність – вторинна” [там само].

У мовознавстві висловлюються думки про недоцільність розмежування сфер лінгвального і лінгвістичного, оскільки сутність і зв’язки цих сфер тотожні. Однак можна встановити між лінгвальними і лінгвістичними категоріями таке ж співвідношення, як між пізнавальною діяльністю людини у повсякденній мовній практиці та пізнавальною діяльністю вченого-лінгвіста у вивченні мови. І. Ковалик виявив дванадцять спільних властивостей лінгвальних категорій. Ключовою у визначенні особливостей лінгвальної категорії є теза про те, що вони „органічно пов’язані з процесом лінгвалізації об’єктивної дійсності” [там само, с. 152]. Аналізуючи і властивості лінгвальних категорій, і їхні особливості (їх виокремлено вісім), вчений акцентує увагу, з одного боку, на їхній універсальності, зокрема притаманності багатьом мовам, а з іншого, – на специфіці репрезентації в мовах різних структурних типів.

Класифікація лінгвальних категорій відбиває складну семіотичну та рівневу структуру мови. Диференційними чинниками їхньої типології зокрема є: сфера вияву, зумовлений сферою вияву рівень абстрагованості (найнижчий у лексичних категорій, а найвищий – у граматичних), належність до морфологічного класу, морфологічна універсальність (міжчастиномовні і внутрішньочастинимовні), складність категорійної структури, кількість підпорядкованих граматичних значень [там само, с. 153-154].

Ознаки, властивості та типологічний склад лінгвальних категорій, опрацьовані вченим, є підґрунтям для формування окремої галузі лінгвістичних, зокрема й граматичних, досліджень. Це дає змогу розглядати пізнання мови та мовної дійсності у зв’язку із загальною пізнавальною діяльністю людини та об’єктивно інтерпретувати сфери мови і

мовлення. Проблему розмежування цих форм діяльності І. Ковалик опрацьовує через обґрунтування співвідношення між поняттєвими і мовними категоріями (див.: [8]). Впадає в око широкий синтетичний підхід до опрацювання мовної проблематики, який враховує усі аспекти формування поняттєвої та лінгвальної сфер та продовжує традиції формування теорії мови у тісному зв'язку із мовленнєвою пізнавальною діяльністю та на основі природи мови і мислення, започатковані О. Потебнею.

Опрацьовуючи засади категоріології, І. Ковалик дає зразки опису системи граматичних категорій української мови. Визначаючи категоріальне значення частин мови, вчений пов'язує його із фрагментами навколишнього світу (внутрішнього і зовнішнього), що виражені відповідними лінгвальними фактами [9, с. 127]. Узагальнені категоріальні значення постають внаслідок когнітивної діяльності людини в різних виявах дійсності: об'єктивної, пізнавальної, лінгвальної, лінгвістичної. Ці вияви є проєкцією сфер, у яких здійснюється людське пізнання: онтичної (онтологічної) та гносеологічної. До першої віднесено об'єктивну та лінгвальну дійсність, до другої пізнавальну та лінгвістичну; при цьому для лінгвістичної дійсності онтологічною є не безпосередньо об'єктивна дійсність, а лінгвальна (див.: [9, 128-129]). Саме такий підхід дав змогу обґрунтувати типологічну частиномовну семантику, представлену категоріальними значеннями предметності, атрибутивності, процесуальності, квантитативності, дейктичності, ознаковості, релятивності, кон'юнктивності, інтер'єктивності, модальності.

Звичайно, тогочасний розвиток граматики та вчення про частини мови зумовив тавтологію (атрибутивність чи ознаковість) та зміщення ієрархічного принципу у встановленні їхнього категоріального значення (один рівень інтерпретації значення т.зв. самостійних та службових (аналітичних морфем) частин мови). Однак критерії визначення, методологія аналізу частиномовного значення є науково обґрунтованими та послідовними. Такий підхід дав можливість розв'язати актуальне на тому етапі лінгвістичних досліджень питання співвідношення лексичного і граматичного в частиномовному значенні. „Категоріальні значення частин мови не „супроводжують” лексичного значення і не „накладаються” на нього... Кожне з категоріальних значень частин мови як узагальнена лінгвальна величина виявляється у лексичних значеннях відповідних частин мови як абстрактне в конкретному, як загальне в індивідуальному” [9, с. 133]. Важливе методологічне значення має диференційна таблиця лінгвістичних понять категоріальних значень частин мови та їх відповідників у лінгвальній, пізнавальній та об'єктивній дійсностях (див.: [9, с. 135]), Проте й у сучасних наукових дослідженнях через сплутування рівнів абстрагування та диференціації лінгвальних, лінгвістичних та онтологічних параметрів формуються контрверсійні інтерпретації граматичних одиниць. (маємо на увазі концептуалізацію та опис вже згаданої категорійної системи дієслова).

І. Ковалик зробив вагомий внесок у формування української граматичної науки, забезпечив глибоке теоретичне обґрунтування концептуальних засад у поняттєвій та методологічній сферах, дав зразки опису граматичних категорій та граматичних значень, визначив роль і місце категорійної граматики в царині лінгвістичних досліджень, заклав підвалини формування актуальної на сучасному етапі лінгвістичної категоріології, яка покликана не тільки впорядкувати та систематизувати великий описовий матеріал, а й виправити зафіксовані традицією огріхи інтерпретації та опису граматичної системи мови. В українській лінгвістиці небагато вчених, які постійно, глибоко і ґрунтовно працювали в галузі теоретичного мовознавства. Історія української лінгвістичної науки засвідчує нагальну потребу формування власного шляху розвитку, виходу за межі вузької східнослов'янської наукової парадигми, в межах якої українське мовознавство переважно дублювало чужі і часто необ'єктивні і тенденційні наукові положення та результати,

особливо в ділянці теоретичних студій. Цій справі, безперечно, прислужиться і наукова спадщина І. Ковалика, яка заслуговує всебічного вивчення, творчого засвоєння і розвитку продуктивних ідей, зокрема й у царині теоретичної граматики.

1. *Барчук В.* Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис: монографія / Володимир Барчук. – Івано-Франківськ : Сімік, 2011. – 416 с.
2. Барчук В. Категорія як визначальний чинник побудови граматичної системи / В. Барчук // Семантика мови і тексту : матеріали XI Міжнар. наук. конф. (Івано-Франківськ, 26 – 28 вересня, 2012 р.). – Івано-Франківськ, 2012. – С. 25–28.
3. *Ковалик І.* Про граматичні категорії в сфері мови і мовлення / І. Ковалик // Питання українського і слов'янського мовознавства. – Львів-Івано-Франківська, 2008. – С.76-81.
4. *Ковалик І.* Теоретичні питання граматики / І. Ковалик // Питання українського і слов'янського мовознавства. – Львів-Івано-Франківська, 2008. – С.82-109.
5. *Ковалик І.* Граматичні категорії в сучасній українській мові та методи їх вивчення / І. Ковалик // Питання українського і слов'янського мовознавства. – Львів-Івано-Франківська, 2008. – С.110-115.
6. *Ковалик І.* Мова і мовлення та форми їх існування / І. Ковалик // Питання українського і слов'янського мовознавства. – Львів-Івано-Франківська, 2008. – С.116-126.
7. *Ковалик І.* Про лінгвальні категорії, їх властивості і види / І. Ковалик // Питання українського і слов'янського мовознавства. – Львів-Івано-Франківська, 2008. – С.150-155.
8. *Ковалик І.* До питання про поняттєві і мовні категорії / І. Ковалик // Питання українського і слов'янського мовознавства. – Львів-Івано-Франківська, 2008. – С.177-186.
9. *Ковалик І.* Логіко-лінгвальна природа категоріальних значень частин мови / І. Ковалик // Питання українського і слов'янського мовознавства. – Львів-Івано-Франківська, 2008. – С.127-137.
10. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике : в 4 т. / А. А. Потебня. – Москва : Учпедгиз, 1958. – Т. 1–2. – 536 с.

Стаття надійшла до редколегії 10. 05. 2017

доопрацьована 12. 07. 2017

прийнята до друку 25. 08. 2017

**THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF THE GRAMMATICAL CATEGORIOLOGY ESTABLISHED BY
I. KOVALYK**

Volodymyr Barchuk

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Department of Ukrainian Language, Shevchenko str., 57, 76018
Ivano-Frankivsk, Ukraine,
tel.: (0342) 596008*

I. Kovalyk is the known Ukrainian linguist, who has developed theoretical grammar and methodology of description of the grammatical system. His works are devoted to the topical problems in grammar – to identify the main principles of formation of grammatical system and structure. On the basis of I. Kovalyk's conceptions the new direction of linguistics – the grammatical categoriology – can be developed. The concept of category is the central component of his theory. The scientist gives such definition of category: it is a common grammatical concept, which is based on establishment

of the correlative interdependence between two or few grammatical meanings expressed by certain system of corresponding grammatical forms.

Grammatical categories are lingual transformation of the ontological categories and the means of linguistic cognition. The scientist distinguishes lingual and linguistic categories: the firsts represent the speech sphere and the second represent the language sphere. The grammatical category has a hierarchy structure. Its structure is built on the composition of the grammatical meaning. Simple categories are explicit at least by two grammatical meanings, complex categories have a few grammatical meanings. Complex categories on the first structure level are the extra categories, which comprise two or more dependend categories.

Scientific achievements of I Kovalyk are important contributions for the theoretical grammar of Ukrainian linguistics. His ideas need further development and can be used for building of the new brunch of grammar – grammatical categoriology – and for research in functional and cognitive linguistics as well.

Key words: grammatical categoriology, grammatical category, grammatical meaning, grammatical form.